

УДК 631.11:332.33

Піняга Н.О.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки

Львівського національного аграрного університету

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано актуальність та виявлено чинники, які ускладнюють формування організаційно-економічного механізму відтворення та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Визначено методологічні підходи до його розбудови на основі теорії використання ресурсів як основних факторів виробництва, циклічності ресурсокористування та виробництва. Розроблено його складники та чинники реалізації, проаналізовано організаційні структури управління підприємством та визначено інструменти управління виробничими ресурсами, що здатні забезпечити ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства.

Ключові слова: ресурсний потенціал, сільськогосподарські підприємства, організаційно-економічний потенціал, фактори виробництва, відтворення, земельні ресурси, капітал, інновації, державна підтримка.

Піняга Н.О. ФОРМИРОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ВОСПРОИЗВОДСТВА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье обоснована актуальность и выявлены факторы, которые усложняют формирование организационно-экономического механизма воспроизводства и использования ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий. Определены методологические подходы к его развитию на основе теории использования ресурсов как основных факторов производства, цикличности ресурсопользования и производства. Разработаны его составляющие и факторы реализации, проанализированы организационные структуры управления предприятием и определены инструменты управления производственными ресурсами, способные обеспечить эффективное использование ресурсного потенциала предприятия.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, сельскохозяйственные предприятия, организационно-экономический потенциал, факторы производства, воспроизводство, земельные ресурсы, капитал, инновации, государственная поддержка.

Piniaha N.O. FORMATION OF THE ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM OF REPRODUCTION AND USE OF RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article grounded actuality and found out factors which complicate forming organization ally economic to the mechanism of recreation and use of resource potential of agricultural enterprises. Certainly the methodological going is near his re-erecting on the basis of theory of the use of resources as basic factors of production, recurrence of resource use and productions. His components and factors of realization are developed, the organizational structures of management an enterprise are analyzed and certainly instruments management production resources which are able to provide the effective use of resource potential of enterprise.

Keywords: resource potential, agricultural enterprises, organizational and economic potential, factors of production, reproduction, land resources, capital, innovation, government support.

Постановка проблеми. Достатній рівень ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств – один із важливих чинників ефективного розвитку агропромислового розвитку. Добре сформований ресурсний потенціал агропромислового комплексу варто розглядати як сукупність збалансованих технологічних, екологічних, економічних виробничих ресурсів, які спроможні забезпечити високоєфективне виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції. Оскільки основною галуззю АПК є сільськогосподарське виробництво, що ґрунтується на використанні ресурсного потенціалу, темпи якого залежать від характеру і ступеня їх участі у сільськогосподарському виробничому процесі. Основна увага у дослідженні приділяється удосконаленню організаційно-економічного механізму використання та відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Формування ефективного організаційно-економічного механізму використання та відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства дає змогу оперативно виявляти пріоритетні види діяльності, які необхідно координувати, щоб вони забезпечували його конкурентоздатність на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблеми організаційно-економічного механізму використання та відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств про-

водять провідні структури, а вирішенню теоретико-методологічних і прикладних задач присвячені праці багатьох науковців. Серед них слід назвати таких, як В.М. Якубів, В.Г. Андрійчук, Л.М. Анічин, О.В. Борисова, М.В. Гладій, О.В. Ульяновенко, Г.В. Черевко, В.С. Шиян, П.Т. Саблук, М.І. Кареба.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на широкий спектр питань, охоплений дослідженнями, недостатньо опрацьованим як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі залишається підхід до формування організаційно-економічного механізму використання та відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Мета статті полягає у висвітленні організаційно-економічного механізму ефективного використання та відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, визначенні показників результативності функціонування та розробці пропозицій щодо вдосконалення механізму відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та обґрунтування формування організаційно-економічного механізму використання та відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств на основі теорії використання ресурсів як факторів виробництва, його циклічності, еколого-економічної ефективності, стійкого розвитку та конкурентоспроможності, державної підтримки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні предметом уваги є категорія ресурсного потенціалу, зокрема умови формування організаційно-економічного механізму оцінювання ефективності його використання та відтворення. В умовах жорсткої конкурентної боротьби, стрімкого розвитку науково-технічного прогресу та нестабільності зовнішнього середовища суттєво ускладнюються процеси управління підприємством. Внаслідок цього змінюються технології та інструменти, за допомогою яких господарюючий суб'єкт може оцінювати поточний стан та розробляти дієві стратегії майбутнього розвитку. Одним із найважливіших таких інструментів є вибір методів оцінки ефективності, використання яких дають змогу провести оцінювання ефективності результатів не лише діяльності підприємства, але й умов для її здійснення, необхідних для стабільного розвитку підприємства. Адже успішне функціонування підприємства значною мірою визначається тим, наскільки доцільно та результативно використовується в конкретних умовах ресурсний потенціал. Слід зазначити, що серед науковців досі не склалося єдиної думки щодо визначення ресурсного потенціалу та його використання і відтворення у сільськогосподарських підприємствах. Одні вчені визначають ресурсний потенціал, виходячи із основної характеристики терміна «потенціал», що загалом означає силу, міць, можливість. Серед них можна навести визначення Ю.О. Капітанець відповідно до якого «ресурсний потенціал аграрного підприємства характеризується кількістю, якістю та структурою природних, матеріальних та трудових ресурсів» [3]. О.М. Коваль формулює ресурсний потенціал як «можливий прояв дії або функції ресурсів, які поки що не використані» [4]. Г.М. Підлісецький до ресурсного потенціалу відносить «сукупність взаємопов'язаних ресурсів, зокрема земельних, матеріально-технічних, трудових, фінансових» [9]. Інші дослідники пов'язують ресурсний потенціал з виробничими ресурсами. До цієї когорти науковців слід віднести Л.Ф. Берднікову, яка трактує ресурсний потенціал так: «характеристика наявності виробничих, фінансових та інвестиційних ресурсів, які можуть бути активізовані для ефективного функціонування в поточному періоді, а також резерви та можливості по мобілізації цих ресурсів, якими можливо скористатися для забезпечення безперебійної економічно вигідної роботи в майбутньому» [2]. Таке визначення, на нашу думку, є цілком прийнятним, оскільки відображає наявність можливостей використання ресурсного потенціалу в теперішньому та майбутньому періодах. О.В. Ульянченко розглядає ресурсний потенціал як «сукупність ресурсів певної кількості і якості, які необхідні для розширеного відтворення еколого-соціально-економічної системи і які через свою абсолютну або відносну обмеженість задають межі поточного і майбутнього розвитку» [10]. М.С. Маршалок трактує аграрний ресурсний потенціал як «максимально можливу кількість (сукупність) наявних виробничих ресурсів, які можуть бути використані для виробництва сільськогосподарської продукції, і визначається кількістю, якістю і внутрішньою структурою кожного ресурсу й характеризується відповідною системою показників, що відображають ці особливості ресурсів» [6]. У поєднанні перелічених науково-практичних досліджень науковців залишаються відкритими питання формування прикладних аспектів оціночного механізму визначення ефективності ресурсного потенціалу підприємства. На нашу думку, ресурсний потен-

ціал та його ефективний організаційно-економічний механізм сільськогосподарського підприємства слід розглядати як потенційну можливість та здатність підприємства, використовуючи наявні ресурси, здійснювати виробничо-господарську діяльність завдяки реалізації стратегічних цілей та завдань.

Так, науковці, які вивчали і вивчають вищезазначену проблему, визначають організаційно-економічний механізм формування та відтворення ресурсного потенціалу як сукупність заходів щодо поновлення особистих (трудова ресурси) і речових (земельні, матеріальні, нематеріальні ресурси тощо) елементів процесу виробництва з метою їх ефективного використання [2, с. 238]. Зазначене розуміння сутності процесу відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств обумовлює напрями еволюції відповідної теорії. Загалом вона передбачає розвиток двох з них, а саме: теорії відтворення (поліпшення) первинної, або основної, складової ресурсного потенціалу (праця та земля); теорії відтворення (поліпшення) вторинної складової (капітал, що відображає результат впливу праці на природні ресурси та підприємництво). Крім цього, доцільно зазначити, що теорії відтворення первинної (трудова і земельні ресурси) та вторинної (ресурси у формі капіталу та підприємницької діяльності) складових виробничих факторів ґрунтуються на забезпеченні та врахуванні умов розвитку науково-технічного прогресу, своєчасному наданні та використанні інформації про діяльність сільськогосподарських підприємств і забезпеченні їх стійкого екологічного та соціально-економічного стану, прийнятті обґрунтованих управлінських рішень тактичного і стратегічного характеру.

Ресурсний потенціал сільськогосподарського підприємства є сукупністю усіх наявних ресурсів, організованих і узгоджених на принципах їхнього упорядкування і підсумовування у вигляді організаційно-економічних взаємозв'язків, які мають значення в забезпеченні виробничих процесів під час реалізації цілей економічного розвитку вугільної галузі України. Інакше кажучи, ресурсний потенціал – це об'єктивна кількісно-якісна показників використання ресурсів, їхнього стану, потенціалу управління ними із поглядом на перспективу «розширення» відтворення, що відбиває базисні умови і рівень інтенсивності, а не зміст і призначення процесу виробництва.

Так, найбільш вагомими щодо організаційно-економічного механізму використання та відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств були розробки представників марксистської та маржиналістської економічних теорій (Ф. Енгельс, К. Маркс, А. Маршалл, У. Петі, Д. Рікардо, А. Сміт та інші науковці). Вчені трактували передусім виробничі фактори як важливі елементи, або об'єкти, які можуть вирішальним чином вплинути на ефективність функціонування та доходи будь-якого господарюючого суб'єкта. Також такий підхід передбачає оцінку впливу відносин власності на ефективність відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Тобто всі вищевказані підходи науковців спрямовані на одночасне відтворення всіх ключових ресурсного потенціалу завдяки диференційованим заходам. Тільки в такому випадку забезпечується найбільший синергетичний вплив на відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств як основного фактора аграрного виробництва. Визначено, що організаційно-економічний механізм суспільного формування та відтво-

рення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств – це система пов'язаних між собою форм, важелів і методів соціально-економічного впливу на сільськогосподарських товаровиробників з метою активізації виробничої, фінансово-інвестиційної діяльності та насичення аграрних ринків конкурентоспроможною продукцією [1, с. 69]. Враховуючи вищезазначену дефініцію, ми обґрунтували основні складові організаційно-економічного механізму суспільного відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Йдеться про організаційну (організація виробництва та бізнес-процесів, відносини власності, система управління на всіх напрямках господарської діяльності, реструктуризація тощо) та економічну (ціноутворення, оподаткування, планування й прогнозування фінансово-господарської діяльності, економічне стимулювання підприємств, форми їх інвестування та кредитування, мотивація до раціонального ресурсокористування тощо) складові. Вони взаємопов'язані, особливо на кінцевому етапі застосування через аналіз та контроль за використанням ресурсів на всіх рівнях господарювання, надання необхідної інформації власникам або керівникам щодо основних показників та індикаторів діяльності сільськогосподарських підприємств з метою оптимізації ресурсного відтворення. Велике значення має визначення чинників, які впливають на відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств як фактора сільськогосподарського виробництва. Вони як мають загальноекономічний характер, так і проявляються на рівні суб'єктів аграрного господарювання, є суб'єктивними або об'єктивними. Насамперед йдеться про суспільно-політичні чинники (геополітична ситуація, соціально-економічний стан у країні, рівень соціально-економічної стабільності, соціологічні настрої у суспільстві); соціально-економічні чинники (досконалість інститутів й інституцій, стан та рівень розвитку аграрної сфери економіки та ринку праці, рентабельність та дохідність сільськогосподарських підприємств; рівень матеріального та соціально-психологічного стимулювання працівників тощо); особливості та пріоритети державної аграрної політики; ефективність та якість використання сільськогосподарських земель та інших ресурсів, його проблеми і тенденції; природно-кліматичні умови територій розміщення аграрних підприємств (родючість ґрунтів, температурні показники, водна та вітрова ерозія, стихійні лиха тощо); сезонність виробництва (весняно-осінні польові роботи тощо); рівень продуктивності праці та ефективність інших ресурсів; енерго- та ресурсоемісність сільськогосподарського виробництва, рівень ресурсозбереження; упровадження інноваційних технологій органічного землеробства, меліорацій. Отже, всі вищевказані чинники мають вирішальний вплив на відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств та аграрної сфери економіки [8].

Висновки. Перспективним чинником та елементом організаційно-економічного механізму регулювання процесу відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є організація та розвиток сільських територій шляхом розширення владних повноважень та можливостей сільських громад у здійсненні контролю та стимулюванні раціонального ресурсокористування домогосподарств та малих підприємств; залучення інвестицій у виробничу, екологічну й соціальну сфери села громадянськими організаціями, волонтерами та меценатами. Поліпшити фінансово-інвестиційний стан сільсько-

господарських товаровиробників як основного фактора відтворювальних процесів ресурсокористування може державне регулювання інтервенційних реалізаційних цін на сільськогосподарську продукцію та надання кредитів для відтворення матеріально-технічних ресурсів. Субсидування частини банківського відсотка (вартості) інвестованого капіталу дасть змогу отримувачам кредитів скоротити грошові витрати за користування позиковими коштами. Це сприятиме зміцненню фінансово-економічної стійкості сільськогосподарських підприємств, підвищенню їх інвестиційної привабливості. Досить важливим у механізмі регулювання процесів відтворення виробничо-ресурсного потенціалу на перспективу є зниження відсотка плати за користування лізинговим майном. Значну роль у ньому відіграють субсидування будівництва господарських та інших об'єктів на інноваційній основі, реконструкція та технічне переоснащення діючих виробництв. Таке будівництво можна розглядати як інноваційний процес, результатом якого є нововведення в аграрне виробництво та відтворення його ресурсокористування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амбросов В.Я. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі / В.Я. Амбросов // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 67–73.
2. Бердникова Л.Ф. Ресурсний потенціал організації: поняття і структура / Л.Ф. Бердникова // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 1 (15). – С. 201–203. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edu.tltsu.ru>.
3. Борисова В.А. Напрями економічного відтворення ресурсного потенціалу АПК / В.А. Борисова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит» : науково-методичний журнал. – 2011. – № 1 (30). – С. 236–245.
4. Даниленко А.С. Роль земельних ресурсів у розвитку продовольчого ринку в Україні / А.С. Даниленко // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 15–19.
5. Капітанець Ю.О. Ефективність використання ресурсів аграрного виробництва / Ю.О. Капітанець // Сталій розвиток економіки : всеукраїнський науково-виробничий журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.gov.ua/portal/sos_gum/sre/2011_7/59.pdf.
6. Коваль О.М. Оптимізація ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України / О.М. Коваль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/cgem_biol/nvnu/2010_154_1/10kom.pdf.
7. Мармуль Л.О. Регіональне управління та регулювання використання земельних ресурсів : [монографія] / Л.О. Мармуль, В.А. Романова. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2007. – 192 с.
8. Маршалок М.С. Потенціал аграрного підприємства: наукові підходи до трактування / М.С. Маршалок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnu/2010_154_1/10mms.pdf.
9. Мірошниченко А.М. Економіко-правовий механізм у галузі використання охорони та відтворення земель / А.М. Мірошниченко // Земельне право України. – 2007. – № 8–9. – С. 5–30.
10. Піняга Н.О. Ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Н.О. Піняга ; Львів. нац. аграр. ун-т. – Л., 2016. – 249 с.
11. Підлісецький Г.М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору / Г.М. Підлісецький, М.І. Толкач // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 65–66.
12. Ульяновченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері : [монографія] / О.В. Ульяновченко. – Х. : Харк. НАУ, 2006. – 357 с.
13. Щурик М.В. Фінансове забезпечення процесу відтворення земельних ресурсів АПК: проблеми та передумови / М. Щурик // Економіст. – 2010. – № 11. – С. 15–18.
14. Економіко-правове регулювання природокористування : [монографія] / [М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, Ю.П. Кулаковський]. – К. : Кондор, 2004. – 524 с.